

לפני הסכם השילומים היו קיימות אפשרויות מוגבלות לקניית מגרמניה: הסוכנות היהודית העמידה, בהיקף מסוים, לרשות היבואנים מרקים, שהיא קיבלה מ"אירסו" (Jewish Restitution Succession Organisation). במסגרת זו ניתנו ביום 22.5.52 לחברה אחת שני רישיונות יבוא: אחד ליבוא ציוד לבתי הארחה בשווי של \$ 275,000 והשני ליבוא מוצרי טכסטיל בשווי של \$ 100,000. הביקורת העלתה בחודשים האחרונים של 1953, שהקניית האלה לא בוצעו בהתאם לתנאי רישיונות היבוא. שווי של יבוא הטכסטילים, שלפי הרישיונות ניתן בסך של \$ 100,000, הועלה ל-\$ 200,000 בקירוב: פקיד הקשר במשרד המסחר והתעשייה - שמתפקידו לדאוג לשיתוף פעולה בין הרשות המוסמכת לבין שלטונות המכס בשחרור סחורות - הסכים ביום 20.1.53 לשילובם של שני הרישיונות בלא שהשיג לפעולה זו את הסכמת הרשות המוסמכת לטכסטיל.

המלצה:

הטיפול במצרכי מזון שהובאו ע"י עולים

מן הצורך, שמשרד המסחר והתעשייה יקבע הסדרים מתאימים וברורים בטיפול במצרכי מזון ובחפצים אחרים המובאים על ידי עולים (בלי רישיון יבוא). להסדרים כאלה נודעת חשיבות מיוחדת בתקופות של עלייה מוגברת.

נערכה ביקורת על הטיפול במצרכי מזון, שהובאו ע"י העולים בשנת 1952/53. העולים הורשו להביא מצרכי מזון לתצרוכת עצמית בשווי שלא יעלה על 1,400 ל"י. אם היה חשד, שהסחורה מיועדת למכירה ולא לתצרוכת עצמית, החרימוה שלטונות המכס ושחררוה רק על סמך המלצת רשות מוסמכת תוך הטלת "מס היתר".

ביקורתנו העלתה, שלא היו הוראות המגדירות, איזו רשות מוסמכת רשאית להמליץ על שחרור סחורות כאלה, וכתוצאה מכך ניתנו המלצות על ידי 5 יחידות שונות. נתברר, שלא נקבעו הסדרים ברורים לקביעת הבסיס לחישוב המס, וכמו כן לא היה קיים פיקוח במידה מספקת על גביית המס. כתוצאה מליקויים אלה נגרם סבל לעולה ונוק כספי למדינה.

2. משרד החקלאות

הביקורת בשנת 1953/54 הקיפה את היחידות הבאות: הגזרות הראשית בירושלים; המחלקה לפיתוח חקלאי; המחלקה להגנת הצומח; המחלקה לשימור הקרקע; המחלקה לייצור; המחלקה לחינוך חקלאי; המחלקה לקרקעות; המחלקה הכלכלית.

א. המחלקה לפיתוח חקלאי

תפקידה של המחלקה לפיתוח חקלאי לעזור - במסגרת התכנון הארצי המשותף למשרד החקלאות ולסוכנות היהודית - לפיתוח החקלאי במשקים הוותיקים ובמשקים הטעונים ביסוס. העזרה ניתנת בצורת מזומנים או בצורת הספקת צינורות. ההחלטות נקבעות בין השאר על סמך דו"חות והמלצות של קציני הפיתוח של המחלקה, שעליהם לעקוב אחרי התפתחות המשקים באזורים השונים.

הצבענו על הצורך ברישום, שיאפשר את השוואת הסכומים, שאושרו כהלואות למטרות הפיתוח, אל פרטי הסעיפים שנקבעו בתקציב; לא התנהלו פרוטוקולים מסודרים על ההחלטות ועל ההנמקה לאישור בקשה להלוואה מסוימת או לדחייתה. נקבע, שהרישום הבלתי מספיק של הצינורות, שהוספקו למשקים, הביא במקרים רבים לידי הספקה כפולה לאותו משק.

אחרי שהצבענו על הליקויים הנוכחים, נקטה המחלקה אמצעים העשויים לשפר את תהליכי העבודה.

בתקופה הנסקרת נערכה ביקורת על הפעולות של המחלקה לייעור. החשיבות הנודעת לפעולות הייעור במסגרת תקציב המדינה מתבטא במספרים הבאים, המראים את ההקצבות לשנים 1953/54 ו-1954/55 (מתוך תקציב הפיתוח):

1954/55	1953/54	
ל"י	ל"י	
600,000	900,000	הוצאות יעור בביצוע הממשלה
700,000	800,000	הלוואות לקק"ל למטרת יעור
		הוצאות למטרות עבודות להגברת התעסוקה
1,000,000	675,000	על ידי יעור ממשלתי
2,300,000	2,375,000	סך הכול

בהתחשב בגובה ההקצבות האלה הדגישה הביקורת את הדרישה לתיאום שיטתי בשטח פעולה חשוב זה בין שני גורמי הייעור: המדינה והקרן הקימת לישראל.

ג. המחלקה לשימור הקרקע

התפקידים הראשיים של המחלקה הם: הכנת תכניות לשימור הקרקע, סקר ומיפוי קרקעות מבחינת האפשרויות לניצולן למטרות חקלאיות ופעולות למניעת שטפונות ושריפות בשדה. המחלקה מבצעת עבודות גם מטעם משקים חקלאיים ועל חשבונם, כגון ייעוץ בתכנון מטעים ובתכנון השקאה. במחלקה פועלת יחידה מיכנית מיוחדת וברשותה ציוד כבד (טרקטורים ומוטורים); שהמחלקה משתמשת בו בביצוע תפקידיה הראשיים וגם בביצוע עבודות מטעם המשקים ועל חשבונם. ברכישת ציוד זה הושקעו על חשבון תקציב הפיתוח לשנת 1952/53 \$ 100,000 + 60,000 ל"י. כתוצאה מהביקורת על רישום הציוד ותנאי הפעלתו הדגיש משרד מבקר המדינה את הצורך בהנהגת תחשיב מבוסס, שיכלול נוסף על ההוצאות השוטפות גם פחת ובלאי; מטרת התחשיב להבטיח, שקביעת דמי השירות תהיה מבוססת כראות. המחלקה ניגשה לביצוע דרישה זו.

ד. החשבון המסחרי

הביקורת העלתה, שגם בשנה הנסקרת, כבשנים הקודמות, אינו משמש החשבון המסחרי שב- משרד החקלאות - כפי ששמו היה דורש זאת - לרישום פעולות קנייה ומכירה (ראה דו"ח שנתי מס. 4, עמ' 51). בחשבון נרשמים התקבולים והתשלומים בקרנות ההשוואה וב-7 קרנות המיועדות לעידוד פעולות מסוימות, כמו הקרן להבטחת מחירי מינימום לירקות והקרן ליצוא תוצרת חקלאית. בקרנות ההשוואה נרשמו בתקופה הנסקרת תקבולים בסך 1,700,000 ל"י ותשלומים בסך 800,000 ל"י; ואילו ב-7 הקרנות האחרות נרשמו באותה תקופה תקבולים בסך 1,800,000 ל"י ותשלומים בסך 1,200,000 ל"י.

ה. המחלקה לחינוך חקלאי

תפקידיה של המחלקה לתאם את הפעולות בתחום החינוך החקלאי בארץ בכלל ולפקח על 4. בתי הספר החקלאיים שברשות הממשלה בפרט. נוסף על כך מחלקת המחלקה במסגרת התקציב תמיכות לבתי ספר וחווות לימוד חקלאיים אחרים. לכל אחד מבתי הספר הממשלתיים הכנסות משכר הלימוד של התלמידים וממכירת התוצרת החקלאית. ההוצאות כוללות הקצבות להחזקת המשק החקלאי, להחזקת תלמידים ושירותים, לחינוך והוראה והוצאות ארגוניות.

הביקורת על פעולות המחלקה בשנה הנסקרת העלתה:

(1) המחלקה לא קבעה לכל בית ספר תקציב מפורט, וכתוצאה מזה החליט כל מנהל לפי שיקול דעתו על חלוקת התקציב בין סוגי ההוצאות השונים. הדבר תוקן לגבי התקציב לשנת הכספים 1954/55 על ידי מתן פירוט סעיפי ההוצאה בחוק התקציב.

(2) גיהול החשבונות בתוך בתי הספר היה בדרך כלל בלתי מספיק. ברישומים של ההוצאות לא נעשתה הבחנה בין אלה המתייחסות להחזקת בית הספר לבין אלה המתייחסות לגיהול המשק החקלאי. בחלק מבתי הספר לא התנהלו רישומים, שיאפשרו בדיקת הרנטאביליות של ענפי המשק השונים.

(3) לא הונגה רישום מלא וסדיר של הרכוש הקבוע וסחורות הצריכה. בחלק מבתי הספר הנהיגו ספרי מלאי רק בתקופה האחרונה. בדרך כלל רק לעתים רחוקות נעשית השוואה בין המלאי בעין לבין הרישומים בספרי המלאי.

(4) מספר ניכר של העובדים בבתי הספר לא שילם כל תמורה בעד דיוור ושירותים אחרים (חשמל, מים וכו').

בדין עם משרד החקלאות על הוצאת הוראות נוהל כלליות לבתי ספר חקלאיים הצבענו על הצורך בתיקון הליקויים האלה. משרד החקלאות הוציא ביולי 1954 הוראות נוהל העשויות בין השאר להבטיח הסדר גאות בתחומים הנזכרים לעיל.

ה. המדור ליבוא במחלקה הכלכלית

בדיוח השנתי מס. 4 (עמ' 100 - 101) תוארו מספר ליקויים בטיפול בבקשות לרשימות יבוא, במתן רשימות יבוא בכלל ורשימות ליבוא חומרי הדברה בפרט. הביקורת בשנה הנסקרת העלתה, שחל שיפור מסוים ברישום בתיקים ושדרושים עוד תיקונים בתחומים אחרים, כפי שצוינו בדיוח השנתי מס. 4: חלוקת סמכויות ברורה בין יחידות המשרד השונות הנוגעות בדבר ותיאום מספיק, בעיקר החלפה סדירה של ידיעות ונתונים הדרושים להחלטות. המשרד התחיל בהנהגת הסדר מקיף של ענייני היבוא, באשר הוציא הוראות מפורטות בשטח זה.

פגיעה בעקרון היעילות

המחלקה להגנת הצומח

פעולות המחלקה להגנת הצומח מכוונות להגנת הגידולים והתוצרת החקלאית בפני התפשטותם של מחלות ומויקים; מתפקידה להסדיר את הייצור ואת היבוא של החומרים הדרושים להגנת הצומח ולפקח על שיווקם ועל השימוש בהם.

לפי התקנות, שפורסמו ביום 9.4.50, אינו רשאי יצרן למכור תכשיר אלא אם נרשם, וקיבל רשיון מכירה מאת מנהל המחלקה להגנת הצומח. מנהל המחלקה רשאי, לפי שיקול דעתו, לאשר תכשיר תוך שחרור מן הבדיקות המקובלות וכן רשאי הוא לסרב לרשום תכשיר, שבדיקתו הוכיחה את אי יעילותו.

חשיבות העניין והסמכויות הנרחבות של המנהל מהייבוא את המחלקה לדאוג להסדר, שיבטיח רישום סדיר של הבקשות ואת הטיפול הנאות בהן, וכמו כן רישום סדיר של תוצאות הבדיקה או של ההנמקה לשחרור מבדיקה מסוימת, כדי לאפשר את בדיקת השיקולים, שהביאו להחלטות.

הביקורת קבעה, שהטיפול בבקשות לרישום תכשיר ולרשיון מכירה היה לקוי; בדיקת הטייפול ב-350 בקשות (שהוגשו בתקופה יוני 1950 - יוני 1954) העלתה, שברוב המקרים לא נרשמה החלטת המנהל על שחרור מבדיקה, על צורת הבדיקה הדרושה ועל תוצאות הבדיקה. לא היה קיים רישום נפרד לכל תכשיר ותכשיר, שיאפשר עקיבה אחרי הטיפול בבקשות המתייחסות אליו. לכל רשיון ניתן תוקף ל-3 שנים: לא היה פיקוח מספיק, אם בעל הרשיון המשיך בשיווק התכשיר גם אחרי שפג תוקפו של הרשיון.